

УСЛОВНИ ОТПУСТ У МЕЂУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Апстракт: Условни отпуст је право за осуђеној да након једног периода provedеног у затвору буде пуштен на слободу, али не и обавеза за надлежни орган који одлучује о условном отпусту да затвореника пусти на слободу. Ријеч је о дискреционој одлуци органа који одлучује о условном отпусту. Људска права ограничавају човјекову слободу,¹ слобода је вриједности од које не одустајемо ни када нам је изречена најтежа казна доживотног затвора, што потврђује и инстинктивна условна отпуст са издржавања казне затвора. Условни отпуст осуђеног лица у међународном кривичном праву „личи“ на условни отпуст у националном праву. У међународном кривичном праву ријеч је о ублажавању казне, а не о условном отпусту. Сарадња са шужиоцем се увијек претвара као позитиван фактор за пријевремено пуштање на слободу, што је сувројно пресумицији невиности и праву ошуженог проишва самоошуживања.

Кључне ријечи: условни отпуст, ублажавање казне, доживотни затвор, међународно кривично право.

1. УСЛОВНИ ОТПУСТ

Условни отпуст у функционалном смислу је саставни дио изречене казне затвора јер утиче на њену садржину будући да се институционални третман у заводској установи замјењује третманом на слободи. То је посебан облик издржавања „казне лишења слободе на слободи“.² Условни отпуст није основ

* Ванредни професор на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци, Катедра за кривично право и кривично процесно право, ORCID: 0000-0003-1968-1849, milijana.buha@pf.unibl.org.

1 У „трци“ за људским првима и да остваримо нека права често губимо слободу, вријеме.

2 Z. Stojanović, „Uslovni otpust: problemi i perspektive“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1–2/1984, 185–197.

за гашење казне јер постоји могућност њеног извршења у случају опозива условног отпуста.³ Условни отпуст и пријевремено пуштање на слободу није исто јер се суђеник због доброг владања отпушта с издржавања казне раније и од тог тренутка сматра се слободним.⁴ Наиме, суштина условног отпуста је да се осуђено лице надзире, јер пуштање на слободу осуђеника без спроведеног надзора, без помоћи и подршке је не само лоша политика, него доводи и до бројних случајева виктимизације.⁵ Условни отпуст се разумије као наставак кажњавања у заједници са циљем осуђеникове рехабилитације.⁶ Централна одлика условног отпуста је везаност повластице ранијег отпуштања за понашање осуђеног, који добрим владањем показује да је казна на њега дјеловала, те да није потребно његово даље задржавање у казненој установи.⁷ Условни отпуст се своди на одређене услове које на слободи мора испунити осуђени, који је пуштен из затвора.⁸ Осуђени није у потпуности слободан по пуштању на условни отпуст све док не протекне вријеме провјеравања. Условни отпуст је право осуђеног да буде пуштен на слободу након издржаног једног дјела казне затвора ако је постигнута сврха кажњавања. Право осуђеник на условни отпуст условљено је сврхом кажњавања, примјерним владањем осуђеника током издржавања казне, залагањем на раду и активним учествовањем у процесу ресоцијализације.

Већина држава познаје условни отпуст и он се најчешће своди на комбиновање двије врсте услова, један који се односи на вријеме проведено прије свега у затвору, а други се тиче одговарајућег понашања осуђеног који практично „заслужује“ да буде условно пуштен. Такође, већина модерних система, разликује *раније ошћушћјање из затвора*, када се и не постављају посебни услови током боравка на слободи и *условни ошћуси*, који се своди на одређене услове које на слободи мора испунити осуђени, који је пуштен из затвора. Неке државе уводе и обавезан условни отпуст који подразумева да се аутоматски протеклом одређеног времена, осуђени пушта на слободу, при чему се у неким државама, само изузетно прописују изузеци.⁹

У формално-правном смислу сврха условног отпуста је одређена у одговарајућим изворима права и уско је повезана са сврхом кривичних

3 Р. Novoselec, *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, 2007, 356.

4 Ђ. Игњатовић, „Условни отпуст – правна и пенолошка анализа“, *Анали Правној факултету у Београду*, 1/2016, 31.

5 *Ibid.*, 41.

6 Вид. више: И. Вуковић, В. Бајовић, „Садржина помиловања и поједине недоумице у његовој примени“, *Анали Правној факултету у Београду*, 1/2017, 73.

7 И. Ђокић, „Условни отпуст и заштита жртве кривичног дела“, *Ошћећено лице и кривичнојравни инсћрументии зашћићиће (међународни јравни сћандарди, норма и јракса)* (ур. С. Бејатовић), Мисије OEBS у Србији, Београд, 2020, 213.

8 М. Шкулић, „Основни упоредноправни механизми одмеравања казне и условни отпуст“, *Македонска ревија за казнено јраво и криминологију*, 1/2017, 51–52.

9 С. Соковић, „Условни отпуст – спорна питања и савремена нормативна решења“, *Crimen*, 1/2014, 35–49. М. Шкулић (2017), *op. cit.*, 47–68.

санкција. Суштина је у оцјени да је већ проведеним временом на извршењу кривичне санкције, затвора остварена њена сврха. Условни отпуст има чисто пенолошку компоненту јер се састоји у извјесном награђивању коректног понашања осуђеника, као и у стимулсању дисциплинованог владања у затвору, јер само под тим условом осуђени може да се „нада“ условном отпусту, односно „ранијем изласку“ из затвора. У друштвеном смислу, условни отпуст има и специфичну компоненту одговарајућег „(о)праштања“ учиниоцу кривичног дјела, којем се практично у извјесној мјери умањује казна. Правна природа условног отпуста је сложена. Условни отпуст има пенолошку компоненту и своди се на механизам одговарајућег „награђивања“ осуђеника који је својим понашањем у затвору показао да је у односу на њега испуњена сврха кривичне санкције, као и да је заслужио да из затвора буде пуштен раније. По свом ефекту условни отпуст практично мијења правноснажну и извршну одлуку суда о дужини казне, што је слично неким ванредним правним лијековима.¹⁰

Суд приликом одмјеравања казне није у могућности да унапријед тачно предвиди вријеме које ће бити неопходно за остварење сврхе кажњавања. Та могућност постоји тек у фази извршења казне. То је разлог који оправдава постојање условног отпуста.¹¹ Принцип индивидуализације указује да нисмо сви исти, ради чега неки затвореници у кратком времену проведеном у затвору схвате шта су учинили, изразе кајање, и управо у томе проналазе велику снагу, жељу и мотивацију да унаприједи своје животе.¹²

Неки у теорији износе запажања о неоправданости постојања мјере условног отпуста, посебно на начин и у условима који постоје у БиХ, у којој виде директно уплитање извршне власти у надлежности суда. Наиме, административни модел одлучивања у поступку условног отпуштања, спајањем или мијешањем надлежности управних органа и судских, негира цјелокупни труд суда при утврђивању извршења кривичног дјела, кривице учиниоца и сложеног поступка одмјеравања казне, што утиче на дужину кривичног поступка.¹³

10 М. Škulić, „Uslovni otpust sa stanovišta krivičnog materijalnog i krivičnog procesnog prava“, *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust* (ur. I. Stevanović, A. Batričević), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2016, 365–366.

11 Б. Чејовић, *Кривично право*, Досије, Београд, 2007, 320.

12 М. Милутиновић, *Криминологија с основима криминалне психологије и пенологије*, Савремена администрација, Београд, 1973, 50.

13 М. Babić, I. Marković, „Alternativne krivične sankcije i krivično zakonodavstvo u BiH (način zakonodavnog regulisanja i iskustva u primjeni)“, *Alternativne krivične sankcije (regionalna krivična zakonodavstva, iskustva u primeni i mere unapređenja)* (ur. S. Bejatović, I. Jovanović), Beograd, 2018, 201–217. I. Marković, „Aktuelni problemi u sistemu krivičnih sankcija i njihovoj primjeni u Bosni i Hercegovini“, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 1/2010, 160–165. M. Babić, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Grafomark, Banja Luka, 2021.

2. ДОЖИВОТНИ ЗАТВОР И УСЛОВНИ ОТПУСТ

Казна доживотног затвора неспојива је са сврхом кажњавања.¹⁴ Сврха кажњавања је спречавање учиниоца да убудуће чини кривична дјела и његово преваспитање, те утицај на друге да не чине кривична дјела.¹⁵ Казна доживотног затвора се може описати као казна којом се особа понижава или се омаловажава, изазива осјећање страха и овом казном затвореник се може приморавати да дјелује против своје воље и зато је ова казна супротна члану 3 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода.¹⁶ Доживотни затвор се често сматра једином одговарајућом алтернативом смртној казни у циљу осуде подлих злочина и снажно је подржан у међународном кривичном праву. Органи Уједињених нација и већина регионалних организација и судова, прије свега Европски суд за људска права не доводе у питање легитимност доживотног затвора. Међутим, легитимитет доживотног затвора без условног отпуста се доводи у питања. Казна доживотног затвора може да буде препрека за сарадњу држава са сталним Међународним кривичним судом, посебно ако држава у свом националном законодавству не прописују казну доживотног затвора и за најтеже облике тешких кривичних дјела. Тако на примјер Португал је забранио ту могућност да се изручи појединац ако ће се та особа суочити са изгледом да јој буде изречена казна доживотног затвора, док су неке државе као Колумбија и Салвадор омогућавајући предају траженог лица само Међународном кривичном суду.¹⁷

Казна доживотног затвора се суштински своди на „одузимање одређеног времена“ учиниоцу кривичног дјела, односно његово лишавање слобода у одређеном временском периоду, тј. за одређени временски период. Казна доживотног затвора, траје „неограничено“, односно она се начелно своди на одузимање слобода учиниоцу заувјек, тј. његово затварање за цио живот. Казна доживотног затвора нема типичан временски карактер, јер она у ствари траје до смрти учиниоца, који заправо преостали животни вијек треба да проведе у затвору. Сличност казне доживотног затвора са смртном казном јер је доживотни затвор нека врста „цивилне смрти“, ради чега се доживотни затвор сматра једином „правом“, реалном алтернативом смртној казни. Нека најтежа кривична дјела, односно најтежи облици тешких кривичних дјела, „заслужују“ и одговарајуће најтеже казне за њихове учиниоце, а када то из

14 N. Mrvić Petrović, „Kako učiniti human(ij)im doživotni zatvor koncepta „zaključaj i baci ključ“ na primerima Italije i Holandije“, *Strani pravni život*, 3/2022, 403–420.

15 Члан 43 Кривичног законика Републике Српске – КЗ РС, „Службени иласник РС“, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021, 73/2023, „Службени иласник БиХ“, бр. 9/2024 – одлука УС БиХ, „Службени иласник РС“ 105/2024 – одлука УС, 19/2025 и „Службени иласник БиХ“, бр. 14/2025 – одлука УС БиХ.

16 J. Sveinsdottir, *Life imprisonment and Article 3 of the ECHR*, 2021, 10, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1567228/FULLTEXT01.pdf>, 10. април 2025.

17 D. Marchesi, „Imprisonment for Life at the International Criminal Court“, *Utrecht Law Review*, 1/2018, 97–98.

одређених разлога, не може да буде смртна казна, онда је најадекватнија кривична санкција за такве случајеве – казна доживотног затвора.¹⁸ У теорији се доживотни затвор оцјењује као казна која представља окрутни, нехумани, деградирајући облик кажњавања који занемарује рехабилитацију.¹⁹

Штетне психолошко-социолошке посљедице доживотног затвора на оптужене су углавном изазване због неизвјесна дужина лишења слободе али се умањују испитивањем могућности пријевременог отпуст са издржавања казне затвора. Одлука о условном отпусту зависи од низа критеријума као што су: понашања осуђеног током издржавања казне затвора, односа осуђеног према жртви дјела (породици жртве), процјене да ли би пријевремено пуштање на слободу осуђеног било штетно по околину, физичког, односно менталног здравље осуђеног као и година живота (старости).²⁰

Европски суда за људска права у одлуци Великог већа из јула 2013. године, наводи: Казна доживотног затвора без могућности да буде ревидирана и без изгледа на условни отпуст представља нехуман и деградирајући третман, који је у супротности са чланом 3 Европске конвенције о људским правима. Према схватању Европског суда нужно је да се успостави намјенски механизам који би гарантовао да ће се казна доживотног затвора преиспитати пошто прође 25 година од дана када је изречена, уз могућност да се потом даље периодично преиспитује. Казна доживотног затвора не одговара стандардима члана 3 Конвенције онда када унутрашње право не предвиђа могућност да казна доживотног затвора буде преиспитана. Затвореник осуђен на казну доживотног затвора има право да зна од самог тренутка изрицања те пресуде и казне шта мора да уради да би се могло размотрити да он буде пуштен на слободу и под којим условима, укључујући и то када ће се његова казна преиспитивати или када се може тражити да она буде преиспитана. Тако да када унутрашње право не предвиђа никакав механизам нити могућност да се преиспита казна доживотног затвора, иста је неприхватљива према захтјевима из члана 3 Европске конвенције.²¹ Казна доживотног затвора треба да је подложна скраћењу *de jure* и *de facto* да би иста била прихватљива према члану 3 Европске конвенције о људским правима и основним слободама. Стога забрана условног отпуста за поједина кривична дјела и она најтежа је неприхватљива према члану 3 ЕКЉП.

Изрицање казне доживотног затвора је проблематично у пракси Међународног кривичног суда за бившу Југославију (тзв. Хашког трибунала) јер прама Статуту Хашког трибунала претресно вијеће Суда треба да слиједи праксу судова бивше Југославије. Наиме, у Југославији²² није законом била

18 M. Škulić (2016), *op. cit.*, 365–369.

19 W. Schabas, *The International Criminal Court*, Oxford University Press, 2016, 327–329.

20 D. Marchesi, *op. cit.*, 98–99.

21 *Vinter and Others v. the United Kingdom*, App. nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10, §§ 119–122.

22 Социјалистичка Федеративна Република Југославија.

прописано казна доживотног затвора. За најтежа кривична дјела могла се само изрећи смртна казна или казна затвора од 20 година. Међутим, Хашки трибунал у својим одлукама је навео да није дужан слиједити праксу националних судова и да је доживотни затвор „природна“ алтернатива смртној казни. Оваква поступања Хашког трибунала подривају правну сигурност, јер Статутом није јасно прописано да се може изрећи казна доживотног затвора. У теорији се напомиње да засигурно није била ни идеја Савјета безбједност да Хашком трибуналу буде доступан казна доживотног затвора за изрицање оптуженима јер би иста била прописана изричито у Статуту.²³ Могућност изрицања казне доживотног затвора, није изостала ни према Статуту сталног Међународног кривичног суда, али изузетно.

Осуђени на казну доживотног затвора не може бити условно отпуштен прије издржаних најмање 25 година затвора. Европски суд за људска права у предмету *Винијер и други против Велике Британије*²⁴ је утврдио да осуђени након 25 година издржане казне доживотног затвора може вршити преиспитивање изречене казне. Забрана мучења, односно да нико не смије бити подвргнут мучењу, или нечовјечном или понижавајућем поступању или кажњавању је гарант и за право преиспитивања (ревизије) казне доживотног затвора и њиме се штити право на наду и људско достојанство.

Условни отпуст је право и за осуђене на казну доживотног затвора, јер условни отпуст значи могућност преиспитивања изречене казне, а осуђеник према захтјевима члана 3 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода треба да зна под којим условима може тражити преиспитивање казне. Доживотни затвор без условног отпуста представља кршење људских права. У теорији су забиљежена и запажања да је забрана условног отпуштања прихватљива ако се тиме штите дјеца. То из разлога што се не може са сигурношћу утврдити да ли ће се осуђеник због нпр. кривичног дјела против полне слободе дијетета заиста поправити, затим да неће поновити то кривично дјело, као и да његово евентуално „добро“ понашање у затвору није показатељ да се поправио и у односу на дјецу, јер у затвору није ни био у контакту са дјецом. Наиме, да ли се осуђеник заиста поправио могло би се утврдити тек његовим условним отпуштањем и поновним контактом са дјецом, с тим што би цијена таквог експеримента била велика, а то је живот најмање једног дјетета.²⁵

Према члану 45 став 1 Кривичног законика Републике Српске²⁶ казна доживотног затвора се може изрећи за најтежа кривична дјела и најтеже

23 E. Gumboh, „The penalty of life imprisonment under international criminal law“, *African Human Rights Law Journal*, 11/2011, 81–82, D. van Zyl Smit, „Punishment and human rights in international criminal justice“, *Human Rights Law Review*, 1/2002, 1–17.

24 *Vinter and Others v. the United Kingdom*.

25 В. Делибашић, „Казна доживотног затвора без права на условни отпуст“, *Ревизија за криминологију и кривично љраво*, 1/2021, 131–145.

26 Казна доживотног затвора не може се прописати као једина казна за одређено кривично дјело. Ова најтежа казна (најсуровија казна) не може се изрећи учиниоцу

облике тешких кривичних дјела. Кривично гоњење за кривична дјела за која је прописана казна доживотног затвора не застаријева. Ова казна се може изрећи за тешко убиство, обљуба са дјететом млађим од петнаест година ако је услед обљубе наступила смрт дјетета, лишавање живота представника највиших органа РС, тероризам који је за посљедицу имао велико разарање или смрт једног или више лица, узимање талаца – отето лице с умишљајем лишено живота, и за извршење кривичног дјела у саставу криминалног удружења.

Само у Републици Српској је прописано Кривичним закоником могућност изрицања казне доживотног затвора, док у осталим кривичним законима Босне и Херцеговине није пописана могућност изрицања казне доживотног затвора, већ дуготрајног затвора.

3. ОДЛУКА О УСЛОВНОМ ОТПУСТУ У ДОМАЋЕМ ПРАВУ

Одлука о условном отпусту је дискреционо право органа који доноси одлуку²⁷ да ли ће условно отпустити осуђено лице и када су испуњене законске претпоставке за условно отпуштање. Условно отпуштање је само једна могућност, а не и право осуђеног лица, те само испуњење прописаних претпоставки још увјек не значи и условно отпуштање. Ово значи да дејство испуњених претпоставки није апсолутно, већ је релативног карактера. Сврсисходност у праву увјек се налази насупрот правне сигурности.²⁸ Дискреционо одлучивање о условном отпусту се претвара у арбитрарност или у поновно суђење, које је противно сврси условног отпуста и основним начелима кривичног и кривичнопроцесног права.²⁹

Условно отпуштање треба да буде право осуђених, како би мотивациона снага условног отпуста била већа. Наиме, ако је законом обезбјеђена гаранција да ће бити условно отпуштен „сваки“ осуђеник који испуни законом утврђене претпоставке за условни отпуст, стога би условни отпуст требао бити право осуђених лица. Тако да када су испуњене формалне и материјалне претпоставке, надлежни орган у поступку за давање условног отпуста, морао би донијети одлуку у којој се одобрава условни отпуст. Тиме се избјегава варијабилност и неуједначеност критеријума одлучних за

који у вријеме извршења кривичног дјела није навршио двадесет и једну годину живота, трудној жени, учиниоцу чија је урачунљивост у вријеме извршења кривичног дјела била битно смањена, нити за покушај кривичног дјела.

27 Вид. чл. 47, ст. 4 КЗ РС, чл. 186 и 187 Закона о извршењу кривичних и прекршајних санкција Републике Српске – ЗИКС РС „Службени гласник РС“, бр. 63/2018 и 55/2023.

28 Г. Радбрух, *Филозофија права*, Београд, 1980, 99.

29 З. Стојановић, О. Перић, *Коментар Кривичног закона РС и Кривичног закона РЦГ с објашњењима*, Београд, 1996, 21.

условни отпуст.³⁰ Основ за подношење молбе за условни отпуст постоји ако је затвореник током издржавања казне затвора активно учествовао у процесу преваспитања, испољавао примјерно понашање и владање, залагао се на раду и који током издржавања казне затвора није дисциплински кажњаван због тежих дисциплинских прекршаја, и приједлог служби третмана показује да је постигнута сврха кажњавања. Комисија за условни отпуст представља инструмент у рукама управног органа, с овлашћењима да својом одлуком измијени одлуку о изреченој казни, што доводи у питање независну позицију суда и судске функције уопште, јер је суд једини овлаштен да у предвиђеном законском поступку изриче казну.³¹

Условни отпуст представља само могућност за осуђеног, а не и његово право. Права осуђеног лица се свode само на могућност подношења молбе за условни отпуст. Дискреционо право Комисије да одлучује да ли ће одобрити условни отпуст и онда када су испуњени сви законски услови, доводи у питање остваривање принципа једнакости грађана пред законом, јер ван тих услова нема простора за дискрециону оцјену.³² Комисија за условни отпуст мора се увјерити да више није неопходно да затвореник буде задржан и фокусира се на питања ризика од поновног извршења кривичног дјела, а то чини гледајући које је кривично дјело извршено и на основу претходног понашања осуђеног лица.³³

Затвореник којем је одобрен условни отпуст, обавезан је да се за вријеме трајања условног отпуста сваких 15 дана јавља органу унутрашњих послова надлежном по мјесту пребивалишта, односно боравишта затвореника, а који у случају нејављања у одређено вријеме о томе обавјештава Установу.³⁴ Надзор може укључити и примјену мјера као што су: електронско праћење, тестирање на дроге, ограничење пребивалишта, контролу или надзор над одређеним стварима, надзор у заједници од стране полицијског службеника и сл.³⁵

4. УСЛОВНИ ОТПУСТ У МЕЂУНАРОДНОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Условни отпуст у међународном кривичном праву неки проблематизују јер се занемарује тежина извршеног међународног кривичног дјела.³⁶

30 Lj. Arnaudovski, „Legalitet u izvršenju krivičnih sankcija i postpenalnom tretmanu“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 3/1988, 89–105.

31 Lj. Arnaudovski, „Pravosudni organi u izvršenju krivičnih sankcija“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 4/1987, 83–94.

32 З. Стојановић, О. Перић, *op. cit.*, 21.

33 N. Padfield, „Parole: Reflections and possibilities A discussion paper“, *The Howard League for Penal Reform*, 2018, 6.

34 Члан 189, ст. 1 ЗИКР РС.

35 N. Padfield, *op. cit.*, 9.

36 J. H. Choi, „Early Release in International Criminal Law“, *The Yale Law Journal*, 2014, 1789.

Могућност условног отпуста и преиспитивања изречене казне је право које имају и осуђена лица на најтежа кривична дјела, као што су облици тешког убиства, убиство представника највиших државних органа, злочин против човјечности.³⁷

Једна од основних принципа међународног кривичног права је принцип хуманости стога и казна доживотног затвара треба да даје могућност за ослобађања од извршења (условног отпуста). Одлука о ослобађању извршења дјела казне, тј. одлука о условном отпусту у међународном кривичном праву је коначна и неповратна. Заправо, ниједан од трибунала нема надзор над осуђеним након његовог ослобађања. Условни отпуст је проблематичан у међународном кривичном праву, јер разлози за смање изречене казне доживотног затвора „леже“ у обавези затвореника да сарађују са тужилаштвом у доказивању кривичног дјела. Заправо, затвореници су принуђени да раде и против себе. У теорији се напомиње да је иронично да *ad hoc* трибунали који немају сопствени механизам за испитивање условног отпуста, имају моћ да ускрате условни отпуст од стране државе извршења казне, не остављајући никакву гаранцију да се захтев за пуштање на слободу може поново размотрити. У недостатку правила о условном отпусту, најбоље је да трибунали уопште не изричу казну доживотног затвор.³⁸ У Римском статуту нису садржане одредбе које се баве питањем условног отпуста, јер је основани циљ одредаба Римског статута да се омогући да учиниоци најтежих кривичних дјела казне, стога је Суд задржао право према принципу комплементарности да преиспита и одлуку националног суда о кажњавању ако се сумња у објективност и непристрасност одлуке националног суда.³⁹

Условни отпуст је привилегија која се даје неким затвореницима након дијела издржане казне. Особе које су пуштене на условну слободу морају поштовати постављене услове у циљу пуштања на слободу. Услови за условни отпуст се могу односити на кајање, надокнаду штете, лијечење и слично. Заправо, постављени услови за условни отпуст зависе од природе кривичног дјела. У теорији се као један од разлога који отежава одлуку о условном отпусту осуђенима пред стални Међународним кривични суд наводи што овај суд нема полицију која би поновно ухапсила осуђено лице које је пријевремено пуштено на слободу, а прекршило наметнуте обавезе.⁴⁰

37 Г. П. Илић, „Маргиналије о казни доживотног затвора, условном отпусту и људским правима“, *Казнена реакција у Србији IV* (ур. Ђ. Игњатовић), Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2019, 123–142.

38 W. Schabas, „Perverse effects of the nulla poena principle: national practice and the ad hoc tribunals“, *European Journal of International Law*, 3/2000, 521–539.

39 A. Seibert-Fohr, „The Relevance of the Rome Statute of the International Criminal Court for Amnesties and Truth Commissions“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online*, 2003, 554–587, https://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_seibert-fohr_7.pdf, 10. април 2025.

40 D. Marchesi, *op. cit.*, 113.

Римски статут не садржи правила о условном отпуста, већ прописује право ревизије у погледу смањења казне. Тако ће Суд поново размотрити пресуду да би установио да ли казна треба да буде смањена након што је лице одслужило двије трећине казне. Суд може да ублажи казну уколико пронађе да су испуњене једна или више следећих околности: континуирана спремност осуђеног од самог почетка да сарађује са судом у истрази и поступку; добровољна сарадња при примјени одлука и наредби Суда у другим случајевима; обезбјеђивање помоћи у проналажењу средстава која би се могла искористити као накнада штете жртвама или њиховим породицама; као и друге околности које показују јасну и битну промјену околности довољну да се ублажавање казне сматра оправданим, како је то регулисано у Правилима поступка и извођења доказа. Право на условни отпуст према правилима Римског статута је могуће ако осуђени сарађује са правосудним системом у својству нпр. свједока-сарадника, то јест „покајника“.⁴¹ Разлог који оправдава смањење казне изречене пред сталним Међународним кривичним судом је и старост или лоше физичко или ментално здравље осуђеног.⁴²

Један од услова који се цијени при доношењу одлуке да ли је осуђено лице заслужио својим понашање да буде пуштено на слободу након неког временаведеног у затвору је његово понашање послје извршеног кривичног дјела, као и спремност оптуженог, као и осуђеног да сарађује са Судом у откривању и доказивању кривичних дјела. Питање ревизије казне, смањења казне је посебно занимљиво када је ријеч о међународним кривичним дјелима у ужем смислу, јер захтјев за смањење казне значи и спремност осуђеног да из личног интереса сарађује, ради пуштања на слободу. Човјек је некада за слободу спреман на много тога, заборављајући да слобода значи бити и одговоран. Један од облика одговорности у међународном кривичном праву су проширени облици одговорности као што су удружени злочиначки подухват и командна одговорност, гдје лица која се терете за извршење кривичних дјела нису ни предузели радњу извршења кривичног дјела али имају одговорност за извршено дјело због позиције и одговорности коју имају. Командна одговорност, а посебно удружени злочиначки подухват су институти којима се одступа од основних принципа кривичне одговорности, а то је да је кривична одговорност лична и субјективна. Наиме, овим проширеним облицима одговорности се одговара за радње које су други, подређени предузели и из незнања и без воље „одговорног“ али под његовом одговорношћу. Стога право на погодности које произилазе из условног отпуста, односно ревизија, смањење казне када су у питању међународна кривична дјела значи и спремност осуђеног да прихвати одговорност (посљедице) за осуђена дјела.

41 М. Шкулић, *Међународно кривично љраво*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2020, 233–235.

42 Е. Gumboh, *op. cit.*, 88.

4.1. Ублажавање казне

У међународном кривичном праву није прописана могућност условног отпуста, већ ублажавања казне, тј. испитује се да ли постоји основ за ублажавање казне након већег дјела издржане казне. Према члану 110 Римског статута могуће је ублажавање изречене казне затвора. О ублажавању казне осуђеном једино може да одлучи Међународни кривични суд према одредбама Римског статута. Држава у којој осуђени издржава казну затвора нема право да умањи или измијени изречену казну затвора.

Одлука о редукцији казне се доноси након што је осуђени издржао 2/3 казне или 25 година изречене казне доживотног затвора и тада долази до обавезног⁴³ разматрања казне од стране суда, како би се донијела одлука о њеном смањењу. Међутим, када је Суд донио одлуку да нису испуњени услови за ублажавање казне, осуђени може и сам да захтијева преиспитивање изречене казне у циљу ублажавања исте. Одлука о ублажавању казне припада жалбеном вијећу које ће разматрати питање сваке три године након што је дошло до првог разматрања казне, те дозволити осуђеном да захтијева поновно разматрање казне у оквиру рока од три године након последњег разматрања или унутар краћег рока које је одредило само жалбено вијеће.

Суд може ублажити казну ако утврди да постоји кооперативно понашање осуђеног током издржавања казне, ријеч је заправо о спремности осуђеног да свједочи против других окривљених, или да помаже у откривању и доказивању других кривичних дјела за која је покренута истрага пред Међународним кривичним судом.⁴⁴ Разлог за ублажавање казне је и спремност осуђеног да помогне жртвама, али се поставља питање како затвореник да помогне жртвама у чему се огледа пружање помоћи.⁴⁵

Приликом разматрања могућности за ублажавање казне жалбено вијеће ће узети у обзир критеријуме који се могу подијелити на двије групе: субјективни критеријуми који се односе на самог осуђеног тј. понашање осуђеног у притвору или током извршења казне затвора, а које указује на његово стварно дистанцирање од кривичног дјела које је учинио; постојање изгледа да се осуђени поновно социјализује, као и егзистирање могућности његовог пресељења, какав би утицај на жртве и чланове породице жртве имало пуштање осуђеног на слободу, здравствено стање осуђеног – погоршавање здравственог стања осуђеног, године старости осуђеног, а док се „објективни“ критеријум односи на (не)постојање опасности да се ранијим пуштањем на слободу осуђеног створи већа друштвена несигурност. У теорији међународног кривичног права се с правом износи теза да се и овај објективни критеријум своди на процјену која је нужно као и свака процјена субјективног карактера и назива се објективним критеријумом јер

43 М. Шкулић (2020), *op. cit.*, 234–235.

44 *Ibid.*, 235.

45 Е. Gumboh, *op. cit.*, 89.

се једини не своди на личност осуђеног, односно његово понашање. Ревизија односно ублажавање казне (условни отпуст за међународна кривична дјела) значи да Суд поново разматра изречену казну како би донио одлуку да ли би казну требало ублажити. Такво разматрање не долази у обзир док осуђено лице не издржи 2/3 казне или 25 година изречене казне доживотног затвора која му је изречена. Ублажавање казне и могућност пријевременог пуштања осуђеног на слободу када је ријеч о међународним кривичним дјелима зависи од спремности оптуженог, осуђеног да сарађује у откривању и доказивању кривичних дјела за која се поступак води пред Судом, као и сарадња осуђеног у активностима које су од користи за оштећене кривичним дјелом. Заправо, у међународном кривичном праву постоје могућности преиспитивања изречене казне и ублажавања казне, комбинацијом условног отпуста и задобијањем кооперативног свједока како наводи Шкулић.⁴⁶

5. ЗАКЉУЧАК

Условни отпуст није казна већ је институт који омогућава преиспитивање казне затвора у складу са законом прописаном сврхом кажњавања. Условни отпуст је једна условљена погодност за осуђено лице, јер се осуђеник пушта на слободу са издржавања казне затвора прије њеног истека, али и даље је под надзором надлежних органа. Наиме, прати се понашање осуђеног лица и нема право напуштања територије државе у којој је на издржавању казне затвора.

Условни отпуст у међународном кривичном праву не „личи“ на условни отпуст у националном кривичном праву. У међународном кривичном праву је доста тешко говорити о могућности условног отпуста прије свега, јер суштина условног отпуста је да се осуђено лице „каје“ за извршено кривично дјело. Неспорно је да се осуђено лице за међународна кривична дјела треба да се каје због извршених злочина, али може бити проблематично да се „каје“ због радњи чије извршење пориче (негира) током кривичног поступка, а одговорност за почињене радње је утврђена на основу неких проширених облика кривичне одговорности (нпр. удружени злочиначки подухват) у међународном кривичном праву чиме се заправо одступа од принципа индивидуалне и субјективне одговорности.

И свакако једно од занимљивих питања у међународном кривичном праву је и питање прописивање казне доживотног затвора без могућности преиспитивања исте, посебно када је у питању пракса *ad hoc* Трибунала који је одступио од правила да примјењује Кривични закон који је важи на простору Југославије у вријеме рата од 1992–1995. У поступцима пред *ad hoc* Трибуналом изрицана је казна доживотног затвора која није била прописана у Кривичном закону СФРЈ, чиме се одступа од правила (начела

46 М. Шкулић (2020), *op. cit.*, 236.

законитости) утврђеног у члану 7 става 1 ЕКЉП.⁴⁷ Условни отпуст или испитивање могућности ублажавања казне у међународном кривичном праву и за међународна кривична дјела намеће се као потребно полазећи од сврхе кажњавања и права осуђеног да се након неког времена издржане казне затвора (већег дјела издржане казне) преиспита могућност ублажавања исте цијенећи године живота, као и здравствено стање осуђеног лица, и накнаду штете оштећеном, али без навођења осуђеног лица на сарадњу са међународним кривичним судовима, јер је такво поступање супротно принципу против самоптуживања и пресумпцији невиности.

ЛИТЕРАТУРА

- Arnaudovski Lj., „Legalitet u izvršenju krivičnih sankcija i postpenalnom tretmanu“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 3/1988.
- Arnaudovski Lj., „Pravosudni organi u izvršenju krivičnih sankcija“, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 4/1987.
- Babić M., Marković I., „Alternativne krivične sankcije i krivično zakonodavstvo u BiH (način zakonodavnog regulisanja i iskustva u primjeni)“ *Alternativne krivične sankcije (regionalna krivična zakonodavstva, iskustva u primeni i mere unapređenja* (ur. S. Bejatović, I. Jovanović), Beograd, 2018.
- van Zyl Smit D., „Punishment and human rights in international criminal justice“, *Human Rights Law Review*, 1/2002.
- Вуковић И., Бајовић В., „Садржина помиловања и поједине недоумице у његовој примени“, *Анали Правној факултету у Београду*, 1/2017.
- Gumboh E., „The penalty of life imprisonment under international criminal law“, *African Human Rights Law Journal*, 11/2011.
- Делибашић В., „Казна доживотног затвора без права на условни отпуст“, *Ревизија за криминологију и кривично право*, 1/2021.
- Ђокић И., „Условни отпуст и заштита жртве кривичног дела“, *Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, норма и пракса)* (ур. С. Бејатовић), Мисије OEBS у Србији, Београд, 2020.
- Игњатовић Ђ., „Условни отпуст – правна и пенолошка анализа“, *Анали Правној факултету у Београду*, 1/2016.
- Илић Г. П., „Маргиналије о казни доживотног затвора, условном отпусту и људским правима“, *Казнена реакција у Србији IV* (ур. Ђ. Игњатовић), Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2019.
- Choi J. H., „Early Release in International Criminal Law“, *The Yale Law Journal*, 2014.
- Милутиновић М., *Криминологија с основима криминалне полиције и пенологије*, Савремена администрација, Београд, 1973.

47 Вид. *Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina*, App. nos. 2312/08 and 34179/08.

- Marchesi D., „Imprisonment for Life at the International Criminal Court“, *Utrecht Law Review*, 1/2018.
- Mrvić Petrović N., „Kako učiniti human(ij)im doživotni zatvor koncepta „zaključaj i baci ključ“ na primerima Italije i Holandije“, *Strani pravni život*, 3/2022.
- Novoselec P., *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb, 2007.
- Padfield N., „Parole: Reflections and possibilities A discussion paper“, *The Howard League for Penal Reform*, 2018.
- Радбрух Г., *Филозофија љрава*, Београд, 1980.
- Schabas W., „Perverse effects of the nulla poena principle: national practice and the ad hoc tribunals“, *European Journal of International Law*, 3/2000.
- Schabas W., *The International Criminal Court*, Oxford University Press, 2016.
- Seibert-Fohr A., „The Relevance of the Rome Statute of the International Criminal Court for Amnesties and Truth Commissions“, *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online*, 2003, https://www.mpil.de/files/pdf3/mpunyb_seibert-fohr_7.pdf, 10. април 2025.
- Sveinsdottir J., *Life imprisonment and Article 3 of the ECHR*, 2021, 10, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1567228/FULLTEXT01.pdf>, 10. април 2025.
- Соковић С., „Условни отпуст – спорна питања и савремена нормативна решења“, *Crimen*, 1/2014.
- Стојановић З., Перић О., *Коментар Кривичној закона РС и Кривичној закона РЦГ с објашњењима*, Београд, 1996.
- Stojanović Z., „Uslovni otpust: problemi i perspektive“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 1–2/1984.
- Чејовић Б., *Кривично љраво*, Досије, Београд, 2007.
- Шкулић М., „Основни упоредноправни механизми одмеравања казне и условни отпуст“, *Македонска ревија за казнено љправо и криминологију*, 1/2017.
- Шкулић М., *Међународно кривично љправо*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд, 2020.
- Škulić M., „Uslovni otpust sa stanovišta krivičnog materijalnog i krivičnog procesnog prava“, *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust* (ur. I. Stevanović, A. Batričević), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2016.

ПРАВНИ ПРОПИСИ И СУДСКА ПРАКСА

- Закон о извршењу кривичних и прекршајних санкција Републике Српске, „Службени гласник РС“, бр. 63/2018 и 55/2023.
- Кривични законик Републике Српске, „Службени гласник РС“, бр. 64/2017, 104/2018 – одлука УС, 15/2021, 89/2021, 73/2023, „Службени гласник БиХ“, бр. 9/2024 – одлука УС БиХ, „Службени гласник РС“, бр. 105/2024 – одлука УС, 19/2025 и „Службени гласник БиХ“, бр. 14/2025 – одлука УС БиХ.
- Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina*, App. nos. 2312/08 and 34179/08.
- Vinter and Others v. the United Kingdom*, App. nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10.

Milijana Buha, PhD*

PAROLE IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Summary

Parole is not a punishment, but it is a convenience for convicted person to be released before the convicted person finished with served the prison. Parole is a conditional benefit for a convicted person, as the convict is released from serving a prison sentence before its expiration but is still under the supervision of the competent authorities. A conditionally released person does not have the right to leave the territory of the state of execution of the sentence.

Parole in international criminal law does not same with parole in national criminal law. In international criminal law, it is quite difficult to talk about parole, primarily because the essence of parole is that the convicted person repents for the convicted acts. It is indisputable that the convicted person should repent for the committed international crimes but it can be problematic to repent for an act whose execution he denies in criminal proceedings. In international criminal law, responsibility is determined on the basis of some extended forms of responsibility such as the joint criminal enterprise.

One of the interesting issues in international criminal law is the issue prescribing a life sentence without the possibility of review (parole) especially when we talk about the practice of the ad hoc Tribunal, which deviated from the rule to apply the Criminal Code that was in force in the territory of Yugoslavia during the war from 1992–1995. In the proceedings before the ad hoc Tribunal, a sentence of life imprisonment was imposed, which was not prescribed in the Criminal Code of the SFRY, and the Tribunal deviates from the rule (principle of legality) prescribed at the Article 7 paragraph 1 of the ECHR. Early release in international criminal law it is necessary, if we know what is the purpose of punishment (resocialization) and the convicted person have a right to review punishment because of years of old and health condition, etc. Inducing a convicted person to cooperate with international criminal courts as a condition for early release is contrary to the principle against self-incrimination and the presumption of innocence.

Keywords: parole, mitigation of punishment, life imprisonment, international criminal law.

* Associate professor, Department of Criminal Law and Criminal Procedural Law, Faculty of Law, University of Banja Luka, milijana.buha@pf.unibl.org.